

УДК 349.2:006.032

М.М. ГРЕКОВА,

канд. юрид. наук, доц., Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1475-2038>

ЗБЛИЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У ТРУДОВІЙ СФЕРІ: ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ

Ключові слова: глобалізація, передумови зближення законодавства різних країн, інтеграція, міжнародні трудові стандарти, удосконалення трудового законодавства

Процеси глобалізації, які відбуваються у світі та стосуються усіх сфер сучасного життя, здійснюють уніфікуючий вплив на законодавство окремих країн. Інтеграція України до міжнародних, зокрема, європейських структур неможлива без забезпечення ефективного процесу впровадження норм міжнародного права в національне законодавство, виконання державою міжнародно-правових зобов'язань з прав людини у сфері трудових відносин.

Відсутність одноманітності у регулюванні трудових відносин суттєво ускладнює співробітництво між державами в різних сферах діяльності, що обумовлює потребу в зближенні положень трудового законодавства різних країн. Лише завдяки узгодженому правовому регулюванню трудових відносин можна досягти однакового захисту трудових прав найманих працівників у державах з різним рівнем розвитку економічних та правових відносин.

Удосконалення національного трудового законодавства під впливом міжнародних трудових стандартів є закономірним та планомірним процесом, який не тільки виступає складовою інтеграції України до ЄС, але є й важливим елементом правової реформи в Україні. Саме тому, особливої важливості та своєчасності набуває дослідження теоретич-

них аспектів зближення національного і міжнародного регулювання відносин у трудовій сфері. Актуальність цієї статті визначається постійним розвитком і сучасним реформуванням вітчизняного трудового законодавства, у тому числі під впливом міжнародних трудових стандартів. Саме таку постановку питання не можна назвати цілком новою, проте окремі її аспекти потребують додаткового наукового аналізу.

Серед наукових розробок, котрі присвячені питанням дослідження, необхідно виділити праці: Е.М. Аметистова, А.С. Довгерта, К.М. Гусова, В.В. Жернакова, С.О. Іванова, І.Я. Кисельова, Л.О. Костіна, Р.А. Мюллерсона, М.П. Орзіха, В.Н. Толкунової, М.М. Феськова, Г.І. Чанишевої, О.М. Ярошенка та ін.

Зазначені науковці у своїх дослідженнях більше приділяють увагу розвитку ідеї міжнародно-правового регулювання праці, визначають позитивні та негативні аспекти його дії тощо. Ми ставимо за мету дослідження виокремлення та з'ясування окремих об'єктивних передумов зближення національного та міжнародного регулювання відносин у сфері праці. Перш за все? необхідно констатувати, що Україна продовжує активно розвивати відносини з європейською спільнотою за усіма напрямками: економічним, політичним, соціальним, природно-географічним, духовно-культурним та, нарешті, правовим. З приводу останнього не зайвим буде навести думку О.А. Кульбашної, яка вважає, що глобалізація правового простору сприяє створенню єдиного правового поля, нівелюючи особливості національних правових систем [1, с.142–143].

Враховуючи напрями розвитку взаємовідносин між державами, пропонуємо виділити декілька груп чинників, що обумовлюють необхідність проведення зближення регулювання відносин у сфері трудових відносин. Усі процеси, які відбуваються у світі, в загальному вигляді можна звести до економічних, політичних та соціальних аспектів, що, у свою чергу, дозволяє виділити окремі об'єктивні передумови, які зумовлюють особливості

проведення зближення трудового законодавства різних країн. Вони справляють прямий вплив на удосконалення національного трудового законодавства з урахуванням міжнародних трудових стандартів.

Зокрема, до таких передумов слід віднести *економічні чинники*, оскільки вони справляють вплив на удосконалення національного трудового законодавства з урахуванням міжнародних трудових стандартів. На нашу думку, до економічних передумов належать: розвиток економічного та науково-технічного співробітництва між окремими державами, а також набуття Україною статусу країни з ринковою економікою.

Мета даної статті полягає у дослідженні особливостей та змісту саме економічних передумов, які зумовлюють необхідність проведення зближення трудового законодавства різних країн та справляють прямий вплив на удосконалення національного трудового законодавства з урахуванням міжнародних трудових стандартів.

Визначальними ознаками змісту процесу глобалізації є зростаюча взаємозалежність економік держав світу, все більша цілісність і єдність світового господарства на основі посилення відкритості національних ринків, поглиблення міжнародного поділу та кооперації праці [2, с.51–52]. Глобальна економічна інтеграція пов'язана з намірами та прагненнями держав з перехідною економікою стати повноправними суб'єктами системи світогосподарських зв'язків, користуватися перевагами, які гарантуються таким статусом. Отже, одним із позитивних моментів глобалізації для нашої держави є можливість опинитися серед високо розвинутих країн світу, приєднатися до економічного розвитку та науково-технічного прогресу.

16.05.2008 року успішно завершився багаторічний переговорний процес і Україна стала 152-м членом Світової організації торгівлі [3]. Активна підготовка вступу України до СОТ, вимагала більш активної ратифікації та практичного застосування документів МОП. Так, за чотирнадцять років переговорів Укра-

їна пройшла складний шлях реформ, було завершено двосторонні переговори про доступ до ринків товарів та послуг з країнами-членами СОТ, прийнято більше 50 законів, необхідних для адаптації українського законодавства до вимог Світової організації торгівлі тощо. Набуття членства у Світовій організації торгівлі (СОТ), є необхідною передумовою подальшої інтеграції України у світову економіку.

Об'єктивні процеси, які відбуваються у світі, призвели до створення, і в подальшому – до поступового розвитку транснаціональних корпорацій (ТНК) та інших великих підприємств і об'єднань, діяльність, трудові ресурси яких не обмежуються територією однієї держави. У літературі з цього приводу наголошено на певній особливості, що суттєво відрізняє ТНК від інших суб'єктів підприємницької діяльності: вони складаються з однієї чи кількох материнських компаній та, інколи, неосязної групи інших підприємств (дочірніх компаній, відділень, філій). Саме завдяки цьому ТНК здатні досить швидко переносити своє виробництво з однієї держави в іншу. Така особлива природа цих об'єднань ускладнює контроль за ними з боку окремих країн або навіть груп країн... Саме тому для ефективного регулювання діяльності ТНК необхідними є зусилля усіх держав [4, с.135]. Зокрема, МОП прийняла Тристоронню декларацію принципів щодо мультинаціональних корпорацій та соціальної політики [5].

Активна співпраця України з країнами ЄС, ОБСЄ, США, вступ до Ради Європи є запорукою виникнення нових відносин нашої держави зі світовою спільнотою, які будуть базуватися на засадах загально визнаних міжнародних стандартів і норм міжнародного права. Наприклад, правовою основою українсько-американської співпраці у науково-технічній сфері є двостороння міжурядова Угода про співробітництво у сфері науки і технологій, яка була підписана 04.12.2006 року. Її укладення сприяло поглибленню та інтенсифікації зв'язків між науковими установами двох держав, обміну досвідом, інформацією, технологіями у сферах, які становлять взаємний інтерес [6].

Основним напрямком державної політики України має бути реформування усієї правової системи за європейськими стандартами, які закріплені в ОБСЄ, Раді Європи, Європейському Союзі, а також під час врахування державної політики країн-учасниць Європейського Союзу. Результатом такого успіху повинно стати розуміння структури європейського простору, ролі права і його місця у формуванні єдиного європейського простору [7, с.12]. Таким чином, членство в ЄС для України має велике значення, оскільки воно сприятиме стабільності у зовнішньоекономічній діяльності, а також позитивно впливатиме на входження держави до міжнародного простору.

Виступаючи на XVII саміті Україна – ЄС, який відбувся у Києві 27.04.2015 р., Президент України наголосив, що перспектива членства у ЄС є стратегічним орієнтиром українських прагнень до перетворення і ключовою метою, заради якої проводяться реформи. Уперше Україна брала участь у саміті в статусі держави, яка уклала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом [8].

Набуття Україною статусу країни з ринковою економікою. Так, у грудні 2005 р. Європейський Союз офіційно визнав Україну державою з ринковою економікою [9, с.1; 10, с.1]. Вирішення цього питання було важливим не тільки з економічної, але й з політичної точки зору, оскільки це конкретний крок України до співпраці з Європою. В сучасній високо розвинутій економіці домінуючою, провідною є саме ринкова система, котра гарантує постійне зростання продуктивності суспільної праці, розвиток техніки і технологій, високу мотивацію та якість праці. У Радянському Союзі економіка країни була орієнтована на загальнодержавну власність, держава була монопольним господарем засобів і результатів виробництва, механізми ринку були замінені механізмами командно-адміністративної системи управління народним господарством. Держава не лише проголошувала права та свободи громадян, але й гарантувала їх на мінімальному рівні, за принципом загальної зрівняльності.

Перехід до ринкових відносин призвів до ліквідації колишніх економічних структур, при цьому громадяни України та інших країн СНД відчували втрату доступних соціальних благ, духовних орієнтирів, підтримку держави. Автоматично відбулося зниження рівня соціальних гарантій у сфері трудових відносин взагалі та у сфері оплати праці зокрема. Як наслідок, все гострішою ставала необхідність реформування економіки колишніх соціалістичних республік, оскільки адміністративно-командна система була вже не здатна забезпечувати економічний розвиток держави, оскільки для неї притаманна низька продуктивність праці та неможливість швидко адаптуватися до нових механізмів економічного розвитку. Як підкреслює Л.І. Воротіна, перехід від централізовано керованої до ринкової економіки в Україні пов'язаний з великим економічним та психологічним напруженням усіх суб'єктів господарювання, оскільки формуються нові, ринкові умови та принципи господарювання і докорінно змінюється соціально-економічне становище учасників виробничого процесу [11, с.3].

Наприклад, за ринкових умов право на працю не означає чийогось обов'язку надавати роботу всім бажаючим, держава не має можливості зобов'язати приватного підприємця робити це або брати цей обов'язок на себе, оскільки вона вже не керує усіма підприємствами [12, с.230]. Згідно з іншою точкою зору, в умовах свободи праці мова повинна йти лише про охоронне право від державних обмежень стосовно ринку праці. У окремої особи не існує права вимагати бути найнятим конкретним роботодавцем на зручних для нього умовах [13, с.247]. Свобода при виборі конкретного робочого місця не є абсолютною, вона обмежується випадками визначеними законом. Так, у випадках коли існують нормативно визначені умови, при наявності яких у громадянина виникає право на працю, а на власника покладено обов'язок укласти трудовий договір з працівником, відмова від працевлаштування може бути оскаржена до суду. В інших випадках відмову роботодавця

у прийнятті на роботу складно довести, незважаючи на існування правового регулювання. Наприклад, відповідно до п.6 абз.6 постанови Пленуму Верховного Суду України № 9 «Про практику розгляду судами трудових спорів» зазначено, що суди безпосередньо розглядають позови про укладення трудового договору інших осіб, які вважають, що їм відмовлено в укладенні трудового договору всупереч гарантіям, передбаченим ст.22 КЗпП [14].

В умовах соціально орієнтованої ринкової економіки повинні забезпечуватися належним чином гарантії від необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу, захисту від незаконних, невмотивованих звільнень, дискримінації, примусової праці тощо. Але слід враховувати, що велика кількість людей за ринкових умов не можуть самостійно досягти реальної реалізації права на працю, тому Україна, як соціальна держава, не повинна самоусуватися від вирішення цих проблем. Дійсно, сильна, демократична, соціально-правова держава – це держава цивілізована. Вона чітко знає своє місце в системі суспільних відносин, мінімальні та максимальні межі свого втручання в соціальні процеси, застосовує усі притаманні державі методи регулювання, як непрямі (економічні, виховні, стимулюючі), так і прямі (адміністративні, обмежуючі) [15, с.14].

До особливостей і недоліків ринкової системи можна віднести і факт, що такі види діяльності, як охорона здоров'я, освіта, соціальна допомога малозабезпеченим верствам населення тощо, не можна повністю організувати на ринкових засадах. Необхідно виключити або звести до мінімуму не виправдані соціальні відмінності, в тому числі безробіття, забезпечити соціальні права людини, створювати додаткові робочі місця, чітко регламентувати права приватних підприємців, надавати соціальний захист, заохочувати соціальну благодійність тощо. Необхідно забезпечити підготовку та перепідготовку кадрів, оскільки люди з кращою та спеціальною підготовкою швидше знаходять роботу і легше можуть її змінити у разі потреби.

Проаналізовані економічні передумови, мають бути враховані при проведенні реформи трудового законодавства. При цьому слід забезпечити комплексність оцінки цих передумов разом з політичними, технологічними, соціальними тощо. У зв'язку з тим, що економічні передумови, у сучасну еру технологічного розвитку та інноваційних підходів до організації праці не носять самостійного характеру та не мають головного, переважаючого значення.

Слід наголосити на тому, що економічні передумови характерні не тільки для зближення законодавства, а також для вдосконалення національного законодавства під впливом міжнародних трудових стандартів. Метою прийняття останніх є створення типових, узагальнених норм, котрі будуть вихідними для держави під час розробки національного трудового законодавства. Вони мають універсальний характер, оскільки в їх розробці та прийнятті беруть участь держави з різними політичними системами, соціальними умовами, економічними можливостями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кульбашна О. А. Проблема адаптації проекту трудового кодексу до міжнародних стандартів // Вісник Запорізьк. держ. ун-ту. 2004. № 1. С. 142–145.
2. Світова економіка : підручник / [А. С. Філіпенко, О. І. Рогач, О. І. Шнирков та ін]. К., 2000. 158 с.
3. Шлях України в СОТ. URL: <http://wto.in.ua/index.php?get=4>.
4. Радченко Л. Деякі правові аспекти регулювання діяльності транснаціональних корпорацій // Право України. 2005. № 11. С. 134–137.
5. Трехстороння декларація принципів, касаючихся мнгонаціональних корпорацій и соціальной политики. [3-е изд.]. Женева : Международное бюро труда, 2001. 40 с.
6. Науково-технічне співробітництво між Україною та США. URL: <http://usa.mfa.gov.ua/ua/ukraine-us/science>.

7. Плажин В. Проблемы вхождения Украины в европейское пространство // Юридическая Украина. 2003. № 5. С. 12.

8. Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції. URL: http://nbuv.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1209:suchasnij-stan-i-perspektivi-ukrajinskoji-evrointegratsiji&catid=8&Itemid=350.

9. Солодкий С., Гузенко Н., Брикімова М. І все-таки ринкова: ЄС нагородив Україну статусом // День. № 239. 16 с.

10. Мальський О. Двічі ринкова: США наділили Україну статусом // День. 2006. № 26. – С. 1.

11. Воротіна Л. І. Малий бізнес та підприємництво як засіб адаптації до ринкових форм господарювання. К., 1996. 256 с.

12. Баглай М. В., Габричидзе Б. Н. Конституционное право Российской Федерации. М. : Инфра-М, 1996. 285 с.

13. Лейбо Ю. И. Права и свободы человека и гражданина: Научно-практический комментарий к главе 2 Конституции РФ / Ю. И. Лейбо, Г. П. Толстопятенко, К. А. Экштайн ; ред. К. А. Экштайн. М. : ЭКОМ, 2000. 448 с.

14. Про практику розгляду судами трудових спорів : Пост. Пленуму Верхов. Суду України від 06.11.1992 № 9 // Зб. пост. Пленуму Верхов. Суду України (1972–2004). Х., 2004. 345 с.

15. Лоцихін О. Взаємодія сучасної держави та суспільства у сфері економіки: деякі проблеми // Право України. 2006. № 12. С. 9–14.

Грекова М. М. Зближення міжнародного та національного регулювання відносин у трудовій сфері: економічні передумови // Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 4. С. 47–51. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_4_9.pdf

Зроблено висновок, що економічні чинники зумовлюють зближення правового регулювання відносин у трудовій сфері і мають бути враховані при проведенні реформи трудового законодавства. При цьому слід забезпечити комплексність оцінки цих передумов разом з політичними, технологічними, соціальними тощо.

Грекова М.М. Сближение международного и национального регулирования отношений в трудовой сфере: экономические предпосылки

Сделан вывод, что экономические факторы обуславливают сближение правового регулирования отношений в сфере труда и должны быть учтены при проведении реформы трудового законодательства. При этом следует обеспечить комплексность оценки этих предпосылок вместе с политическими, технологическими, социальными и др.

Grekova M.M. Rapprochement of International and National Regulation of Relations in the Labor Sphere: Economic Prerequisites

It was concluded that economic factors stipulate a convergence of legal regulation of relations in the labor sphere and should be taken into account when reforming labor legislation. At the same time, it is necessary to ensure a comprehensive evaluation of these prerequisites, together with political, technological, social, etc.